

D86/11

17 december 1986

RELATIE VAN COMECON TOT EGDe meest recente ontwikkeling

Vanaf medio 1984 valt er vanuit het Oostblok een duidelijk en hernieuwd streven te signaleren naar het aanknopen van officiële betrekkingen tussen de COMECON en de Europese Gemeenschap. Tijdens de van 12 tot 14 juni in dat jaar in Moskou gehouden COMECON-bijeenkomst van partij-, staats- en regeringsleiders uit de 10 aangesloten landen stond de kwestie van de economische relaties met het Westen bovenaan de agenda. In het slotdocument werd uitdrukkelijk verklaard dat de COMECON-landen "ook in de toekomst bereid (zijn) wederzijds voordelige betrekkingen te ontwikkelen met de kapitalistische landen op het terrein van de economie, de handel, de wetenschap en de techniek".

Ruim een jaar later, in juni 1985, werd bij de Europese Gemeenschap in Brussel een boodschap bezorgd van COMECON-secretarisgeneraal SYCHEV met het voorstel een gezamenlijke verklaring op te stellen, vooruitlopend op het aanknopen van officiële betrekkingen tussen de twee organisaties. Kort daarna werd dit gevolgd door een van COMECON-zijde opgesteld ontwerpverdrag.

Een en ander heeft er toe geleid dat op 22 september j.l. in Geneve COMECON-vertegenwoordigers met EG-representanten bijeenkwamen voor beraad over nauwere banden. Op 24 september werd dat beraad afgerond met een communiqué waarvan de laatste zin luidde dat ".... de bijeenkomst in een goede werksfeer was verlopen" maar dat ".... het eventueel houden van een volgende bijeenkomst van experts in de toekomst in beschouwing wordt genomen". Deze laatste naar het voorkomt tamelijk ongewone formulering kan wellicht verband houden met de constatering in een toelichting van EG-zijde dat de deelnemers aan deze bijeenkomst niet bevoegd waren een beslissing te nemen over de voortzetting van de besprekingen. Uit die toelichting blijkt in ieder geval dat men in Brussel geen bijzondere haast heeft met de voortgang van de onderhandelingen. Aangenomen mag worden dat dit voor Moskou wat anders ligt.

Hoe het eerder was

De opvattingen van Moskou over de Europese Gemeenschap hebben in de loop van de tijd een duidelijke verandering ondergaan. Aanvankelijk werd de EG gediskwalificeerd als een uiterste krachtsinspanning van het internationaal kapitalisme en neo-kolonialisme die door innerlijke tegenstellingen gedoemd was te

mislukken. Toen de EG zich evenwel succesvol bleek te ontwikkelen zag de Sovjet Unie zich uit welbegrepen eigenbelang gedwongen haar mening bij te stellen. Begin jaren zeventig ging zij over tot erkenning van de 'realiteit' van de Gemeenschappelijke Markt, waarmee zelfs relaties moesten worden aangegaan mits de EG haar 'discriminerende' opstelling zou laten varen. Het is namelijk steeds weer gebleken dat de EG zich als supranationale organisatie niet te vergelijken acht met het door Moskou gedomineerde samenwerkingsverband zonder veel eigen bevoegdheden en daarom rechtstreeks en bilateraal met de afzonderlijke COMECON-landen zaken wil blijven doen.

In elk geval werd in 1973 van COMECON-zijde een program opgesteld voor samenwerking met de Europese Gemeenschap op het terrein van handel, wetenschap, informatie-uitwisseling en "andere terreinen van wederzijds belang"* . In 1976 werd dit gevolgd door een COMECON-ontwerpovereenkomst, die de belangrijkste principes omschreef waarop de relaties tussen beide overkoepelende economische organisaties en de bilaterale relaties tussen de daarbij aangesloten landen zouden moeten worden gebaseerd. Daarin werden zaken genoemd als "wederzijdse voorkeursbehandeling", verbetering van de financiële condities bij samenwerking en opheffing van discriminerende voorwaarden bij het exporteren van landbouwproducten. Het zal duidelijk zijn dat het Oosteuropese blok bij realisering daarvan grote economische voordelen in het verschiet zag. Deze in de jaren zeventig gestarte campagne leidde in 1980 tot een eerste poging om officiële betrekkingen tot stand te brengen tussen beide internationale organisaties. Het schip strandde echter in december van dat jaar omdat de Europese Gemeenschap vasthield aan de opvatting dat zij over bepaalde "handelspolitieke aangelegenheden" slechts met individuele Oosteuropese landen wenste te onderhandelen en niet op het niveau van de COMECON.

Moskou benut de geboden mogelijkheden

Gelet op de jongste ontwikkelingen in de relatie COMECON - EG lijkt het erop dat m.n. het Kremlin zich heeft neergelegd bij het feit dat de Europese Commissie in Brussel vasthoudt aan de bilaterale contacten met individuele Oosteuropese landen. Inmiddels is de EG trouwens al gekomen tot een overeenkomst met Roemenië, tot besprekingen met Polen en Tsjechoslowakije en tot een begin van onderhandelingen met Hongarije en Bulgarije. Dit lijkt een feitelijke erkenning van de in Brussel aangehangen opvatting dat de EG niet als gelijkwaardige partner van de COMECON valt te beschouwen.

Toch schijnt Moskou zich daar nog niet geheel bij neer te leggen, gelet op bijvoorbeeld een interview, dat het Hongaarse partijdagblad Nepszabadsag op 13 september j.l. had met Oleg BOGOMOLOV, hoofd van het Instituut voor de Economie van het Socialistisch Wereldsysteem van de Sovjetacademie van Wetenschappen.

BOGOMOLOV zegt daarin dat de COMECON al verschillende keren overeenkomsten tussen beide organisaties heeft voorgesteld, die het raamwerk zouden moeten verschaffen voor samenwerking. "Ongelukkigerwijs", zo stelt hij, "heeft het Westen een nogal asymmetrisch model voorgesteld, dat uitgaat van relaties tussen individuele COMECON-landen en de EG als geheel, terwijl tegelijkertijd individuele EG-landen geen directe betrekkingen zouden mogen hebben met de COMECON als organisatie". Hierdoor wordt niet ".... op de juiste wijze rekening gehouden met de belangen van de COMECON-landen" en dit ".... kan niet

*Yelena MAKSIMOVA, "CMEA and EEC nearing a new phase in relations", News from the USSR, 31.7.86, p.1-2.

gerechtvaardigd worden door de verschillen tussen beide organisaties waaraan de EG refereert". Toch vindt hij het sluiten van een overeenkomst met de EG nodig, want ".... dat zou een weg uit het slop kunnen betekenen, een stap naar de normalisering van de relaties tussen de twee organisaties". Kennelijk pleit BOGOMOLOV voor een voorlopige overeenkomst met de EG, die naast de bestaande "bilaterale" contacten tussen de EG en afzonderlijke Oosteuropese landen ook voorziet in "multilaterale" relaties tussen EG en COMECON zelf, als een voorlopige aanzet tot een uiteindelijk gelijkwaardige samenwerking tussen beide economische organisaties.

Voordelen van nauwere samenwerking voor het Oostblok

Het ligt voor de hand dat Moskou bij nauwere contacten met de EG in ieder geval hoopt op economisch voordeel voor Oosteuropa en zich zelf. Het is dan ook niet verwonderlijk dat sinds GORBACHEV als partijleider economische verbeteringen nastreeft de toenadering tot de EG weer nieuwe impulsen heeft gekregen.

Behalve op directe economische voordelen hoopt Moskou ongetwijfeld ook op verwerving van de zo broodnodige technologische know-how, niet alleen door een beter geformaliseerde samenwerking met West Europa, maar ook door de daarmee gepaard gaande verruiming van de intelligence-mogelijkheden. In dat verband kan men bijvoorbeeld denken aan de in een EG/COMECON-overeenkomst te maken afspraken over permanente vertegenwoordigingen over en weer.

Daarnaast scheidt een nauwere samenwerking met de EG ook meer mogelijkheden voor politieke intelligence en beïnvloeding. Gedacht kan hierbij worden aan pogingen om de uitbouw van de EG tot een volwaardige en complete Westeuropese politieke entiteit te frusteren en om haar verhouding met de Verenigde Staten te dwarsbomen. Er zijn sterke aanwijzingen dat Moskou sinds het midden van de jaren zeventig haar intelligence-inspanningen ten aanzien van de EG aanmerkelijk geïntensiveerd heeft en in de paar laatste jaren zelfs tot een van de voornaamste prioriteiten heeft verheven.